

POŽAR TURŠKEGA PARLAMENTA: PALAČA ČIRAGAN V PLAMENIH

Književnost.

Slovenska.

Romantika. Spesnil dr. Ivan Pregelj. Gorica 1910. Tako navaden naslov in ponižna oblika, pa tako ljubeznive in pri najglobljem viru poezije zajete pesmi! Ivan Pregelj je doma tam, kjer je žgolel gorški slavček, Simon Gregorčič; obema je skupna jasnost in neprisiljenost misli, od krščanskega idealizma ublažena otožnost in lepa preprostost v vsej dikciji. Modernemu srcu pa je bližji Pregelj, pa tudi globlje posega v probleme in kaže zelo razvito miselnost, ki se upa do najtežavnih vprašanj. Pregelj je tudi samsvoj, izviren, in kar bo njegovi zbirki pesmi dalo brezdvoma precejšnjo veljavo, je to, da je pesnik otrok našega katoliškega gibanja, kar utripa skoro v vsakem verzu. Ime zbirke smo zato imenovali pre-skromno, ker večinoma vse pesmi obravnavajo naj-obsežnejšo in najlepšo snov za poezijo, religio-znost, pa je ne obravnavajo samo, ampak tudi zadenejo in izražajo tako, da se smejo postaviti poleg Medveda, Ketteja in Silvina Sardenka; drugih pa itak nimamo. Golgota ali Vstajenje bi se morale te poezije glasiti, zakaj neskončnost krščanstva s svojim samopremagovanjem in mrtvičenjem na eni in s svojo zmagoslavnostjo ter bogapodobno blaženostjo na drugi strani se iz njih zrcali in časih se glasi iz njih akord, soroden nedosežni veličini psalmov, le bolj otožen in otročje vdan, kakor drugače sploh ne zna slovensko ljudstvo. S toliko ljubeznijo prebereš Pregljeve pesmi, kakor poslušas tiste stoletnega trpljenja in upanja prekipevajoče melodije, ki jih poje naše ljudstvo na svojih božjih potih, in če ni še vse, kar je Pregelj tu izpesnil, izpiljeno in dovršeno, pa se niti za trenotek ne obotavljamo reči, da bi on mogel postati najboljši naš religiozni pesnik. Tisto visoko misel

večnosti, ki ga vsega prešinja, je sam definiral v lepi pesmi, značilno naslovljeni z vprašajem, v zadnjih kiticah:

„In eni zovejo jo um,
in drugi duševno življenje,
jo tretji kličejo stremljenje,
pravzrok in voljo in pogum.

Človeštva grb iz prvih dni;
po njej smo z Večnostjo si v rodi,
ki rekla je nebitju: bodi,
in rekla duši: ne umri!...“

Ali pa tisti v svoji preprostosti krepki verzi, kako Bog kliče dušo:

„Z meglo jutro mlado vstaja,
pojejo zvonovi vanj:
O, kdor spiš še, se otresi
teme nočne, nočnih sanj!

Z mlado grozo te prešini
glas kličočega z neba:
Dolgo hodil si z drugovi,
danes bodiva sama!

Mojih vzornih potov črto
premišluj, srce mi daj!
Ti od danes si do jutri,
jaz sem večni vekomaj!“

Pravtaka slika moderne dobe:

„Nemir, nestalnost, dvom, obup
nemoč v resnice dušah lačnih,
trpljenja sitih, v srcih mračnih
zavisti blede jedki trup.

In eden slep je, drugi glup,
in tretji za fantomi v zračnih
višavah plava, ta v temačnih
je beznicah prijatelj kup.

O doba padajočih zvezd...
ti naša prosvetljena doba;
bahata laž in bol do groba!“

Pesnikovo srce nosi vase vtisnjen pečat Križanega — zelo je prodril v misterij njegove bridkosti in smrti, pa tudi v neminljivo življenje, ki klije iz njega. Lepša ilustracija k Gospodovim besedam, da „mora seme prej umreti, preden skali“, skoro ni mogoča, kakor je tale:

— — — — —
 Sem li zlato? Naj v ognju se očisti!
 Sem zmes le blatna, bolje da zgorim,
 dovolj brez mojih je v ljudeh strasti!

Neplodovit pepel vendar gnoji!
 Prijatelji, na mlade trate ž njim,
 iz njega boljše naj rasto kali!“

Iz te pesnikove religioznosti, ki kaže neizmerno moč v svoji nežni milobi, izvira ljubezen do ljudstva, domovinsko čustvo, ki je, skoro bi rekel, le religioznost v drugi obliki, narodna misel sub specie aeternitatis. Tako na primer se vprašuje pesnik, zakaj naš narod trpi tako bridko usodo, in res kakor mislec, ki išče rešitve za zagonetko tostranskega življenja v načelih nadsvetovnih resnic, smotrov in vzorov, tako-le odgovarja:

„Čudni Tvoji so naklepi,
 tepeš, biješ narod moj,
 ker Ti veš, da se smo slepi
 in nevredni, da s Teboj
 Tvoj bi sveti uk vršili,
 ljudstva ljubiti — učili...“

Pravi biser v tem oziru pa je „Molitev“:

„Ti, ki si v kamen dahnil zlato,
 Ti, ki si zvezde vzdal v nebo,
 stresaš grom, blisk z roko loviš,
 v stvarstvo nebroj darov deliš:
 solncu oblast, da zemljo gnoji,
 roži, da vonj po vrtu rosi,
 ptici, da med prostosti slavi
 srcu dekliskemu, da gori:

Daj domovju mojemu zvezd,
 vrni mladino s krivih cest
 in za vse, kar odmenil si rož,
 daj nam mož; daj nam mož!“

To je duh, ki preveva vso zbirko; z njim si je Pregelj zasigural za bodočnost častno mesto med našimi pesniki in bogzna, če ne bo kdaj, ako zraste njegova moč do popolnega moštva, s svojimi ideali ogrel nove slovenske generacije, zakaj njegovo srce bije udarce, ki so uglašeni po onih vzorih in po onem stremljenju, ki pravkar povzdiguje duha naši krščanski mladini; ali bi Pregelj ne mogel postati glasnik našega katoliškega rinascimenta? Oh, da bi le bilo! Saj se zdi, da je prav naš ponižni Pregelj tisti, ki bi mogel najbolj biti pesnik božje ljubezni, „der Gottesminne“, kakor je lepi srednji vek rekel.

Končno pa si ne moremo kaj, da ne bi iz zbirke navedli še dveh krasnih antitez, nekaj iz „Nedolžnosti“, nasprotno pa nekaj verzov iz „Tožbe zapuščene“:

„V svetišče mračno svetih sanj
 ni dahnil še nemir brezdanj,
 ni dahnil bridkih še resnic,
 oskrnil ni boginji lic.

Vsa lepa v lilijah sedi,
 lasje ko noč, ko dan oči;
 nje lica kri, in ustnic slaj
 ne ve za izgubljeni raj.

Drhteč poklekajo pred njo
 želje nemirnih src, z boljjo
 poljubljajo prah samo nog,
 ne upajo si njenih rok...

— — — — — misterij svet!
 Moliti moram te, to vem,
 ljubiti te, ne smem, ne smem!“
 (Nedolžnost.)

Propala žena pa tako-le:

— — — — —
 Najstrašnejših želja sem žrtev,
 najbujnejših zaslon pohot.
 Moj vonj je živ, moj sram je mrtev,
 moj tempel tuintamintod.

Za slast brezsrčnežev kupljena,
 sem sebi v sram in bol samo,
 jaz, vaza nekdanj dragocena,
 ko solza čista in zlato...

Iz srede srečnih sem prognana,
 izrodek davnega gorja,
 človeštva sem ostudna rana,
 in moja pot: temà, temà!...“
 (Tožba zapuščene.)

Da bi ne usahnil, da bi se ne izpel, ti pristni pesnik naše misli, to je nas vseh najbolj vroča želja.
 X.

Skrivnosti srca. Francoski spisal Paul Bourget, poslovenil A. Kalan. Ljubljana 1909, Katoliška Bukvarna, cena K 1'20, vez. K 1'40. — V tej zbirki je zbranih sedem vzor-novel velikega francoskega pisatelja, ki je Slovincem že dobro znan po „Razporoki“. Bourget se odlikuje po dovršenosti, s katero se poglablja v najskrivnejše koticke duše, in po ostrostri svojega uma, s katerim posveti v brezdno modernega življenja in ga vsega razgali ter odkrije bistvo njegovega bistva. Izobražencem moremo to zbirko le toplo priporočati.

Povesti slovenskemu ljudstvu v pouk in zabavo. Zbral in uredil A. Kalan. Ljubljana 1909, Katoliška Bukvarna, cena 80 v, vezano K 1'20. — Ta knjižica mora vsakega prijatelja ljudstva razveseliti in je le želeli, da se tudi med ljudstvo kolikor mogoče bolj razširi. Vse pripovedi so velikega moralnega pomena, pa obenem literarne, estetske vrednosti. Za ljudsko vzgojo je zlasti primerna „Iz boleznih alkoholnega norca“. Knjižica bo povsod, kamor bo prišla, ljudska srca blažila.

Kato Vranković. Drama v treh dejanjih. Spisal Etbin Kristan. Zabavna knjižnica „Slovenske Matice“. XXI. zvezek. Ljubljana 1909. — Ni ga bralca, ki ne bo na prvi mah spoznal, da je „Kato Vranković“ nastal naravnost pod Ibsenovim vplivom, in če bi tudi kdo pregledal vse zunanje podobnosti, ga bo etiški problem, na katerem sloni Kristanova drama, neposredno spomnil na starega Norvežana. Kritika je to delo, ko so ga igrali v gledališču, sprejela dosti ugodno, čeprav ni nikakor mogoče zatisniti oči pred njega velikimi napakami. V prvi vrsti je motiv sam, ki ga bi moral živiti in gibati vsa tri dejanja, vzlet iz mnogokrat subtilne etike Ibsenove, ki je včasih nemogoča in neresnična ter vedno dvomljive vrednosti. Niti iz pisanih zakonov prava, niti iz nepisanih postav človeške duše ni razvidno, zakaj bi moral Kato Vranković napasti očeta, ko napade vlado, in vse vzvišene besede o značajnosti in začrtanih potih ne